

УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ВІРУВАННЯ І ПЕРЕКАЗИ ПРО БЛУКАННЯ: СЕМАНТИКА, ПРАГМАТИКА, ФУНКЦІЇ

У статті розглянуто українські народні вірування і перекази про блукання. У народних уявленнях блукання одночасно усвідомлюється і як аномальний психічний стан, і як ворожа людині демонічна сила. Перекази про блукання пов'язані з випадками втрати орієнтації на місцевості й застосуванням традиційних стратегій поведінки та усталених фольклорних формул для виходу із цієї формажорної ситуації.

Ключові слова: блукання, нечиста сила, утрата орієнтації на місцевості.

В статье рассматриваются украинские народные верования и рассказы о блуждании. В народных представлениях блуждание одновременно осмысливается и как аномальное психическое состояние, и как враждебная человеку демоническая сила. Былички о блуждании связаны со случаями потери ориентации на местности и применением традиционных стратегий поведения, стойких фольклорных формул для выхода из этой формажорной ситуации.

Ключевые слова: блуждание, нечистая сила, потеря ориентации на местности.

This paper deals with the Ukrainian beliefs and stories about Blud in aria of Polissia. In people's perceptions Blud recognized as both an abnormal mental state and a negative demonic power that is hostile to the man. Legends about Blud are related to the loss of orientation in the locality and the use of traditional behavior strategies and established folk formulas for emerging from this force majeure situation.

Keywords: Blud, demonic power, orientation in the locality.

На сьогодні в українській демонології найменш дослідженим є поліваріантний і поліморфний персонаж нижчої

міфології – Блуд – «нечиста» сила, що збиває людину з дороги. В українській фольклорній картині світу Блуд і блукання осмислюються також як неадекватні дії та аномальний психічний стан людини, спричинені ворожими їй надприродними силами. В усній традиції українців існує великий пласт народних оповідань, фабулатів і меморатів, присвячених Блуду, його впливу на людину і діям людини під впливом Блуду, а також розгорнуті приписи відповідних поведінкових моделей та усталених фольклорних формул при зустрічі із цим демонічним духом, заборони, прикмети, прислів'я тощо. На всій українській етнічній території вірування і перекази про Блуд, блукання, втрату орієнтації на місцевості під впливом «нечистої» сили активно побутують і сьогодні, проте мають ряд істотних відмінностей. Матеріалом для даного дослідження слугують власні записи автора народних оповідей про Блуд, зафіксовані на Поліссі протягом останнього десятиріччя. Разом з фольклорними записами XIX–XX ст. вони утворюють підґрунтя для реконструкції генези та історичних трансформацій цього демонічного персонажа, а також є фактологічною базою для дослідження структури й семантики, основних функцій та прагматики усних наративів про Блуд і пов'язану з ним втрату людиною здатності до орієнтації в просторі.

У поліській демонології Блуд – це особливий і небезпечний дух блукання. За віруваннями поліщуків, він, порівняно з іншими демонічними персонажами (русалка, лісовик, болотник, домовик), позбавлений чітких зовнішніх рис і антропо- або зооморфного вигляду. У поліських переказах Блуд – це «щось», страшне, аморфне, неперсоніфіковане, однак реально існуюче. З двадцяти зроблених нами записів, лише в одному його названо «нечистою силою». «Ну, це якесь недобре водить. Це шось таке, хто його знає. Я знаю?» (СТЯ). «Воно якесь таке, не пуймеш, шо вано. Ніє, ніє, ніє, його ніє розбієреш, шо вано

таке. Просто таке, у головіє ніє добре робитсіє – і всьо. Не знаєш єго куда дома, а куда ніє дома» (ГУО).

Перекази про Блуд, зафіксовані в інших регіонах України, як правило, пов'язані з більш чітким уявленням про персоніфіковану демонічну силу, що збиває з дороги. За В. Гнатюком, «Блуд може показуватися у різних видах чоловікові і водити його аж до умучення» у вигляді жінки чоловікові, у вигляді чоловіка жінці, а також з'являтися у вигляді пані, кози, пташки, пса, kota, копиці сіна [1, с. 122, 123]. Міфологічними істотами з функціями збивати з дороги також є відьма, блукаючі вогники, русалки, полуденний чорт, лісовик, болотяник (останні – у вигляді старого діда, солдата, знайомого сусіда), «ходячі покійники» та душі «неправильно» померлих – вішалників, утоплеників, опойців [8, с. 197–199].

На Звенигородщині С. Терещенко в 1920-х роках записала п'ять переказів про Діда Кострубатого, що зимою збиває людей з дороги. За віруванням місцевих жителів, Дідом Кострубатим, Кострубом називали куль пшеничної соломи або околот (обмолочений і перев'язаний житній сніп), який ставили на роздоріжжі або перехресті доріг, щоб подорожні не втрачали засніженої дороги: «Кострубонько – то собі сніп, зв'язаний перевеслом; то він такий, як опудало: з колосків чуб і борода. Вигляду того солом'яного діда дуже кострубатий, через те він і “Кострубонько”. Дають йому в руки мітлу, щоб промітав для людей шлях, в рот дають люльку, щоб палив люльку та не заснув та показував шлях, кудю людям їхати. Але треба тому Коштрубові було догоджати. Як, було, їдеш проз нього, то треба уклониться і сказати: “Помагай-бі, діду кострубатий!”. А в кого був із собою тютюн, то кидали тютюн тому солом'яному дідові й казали: “Помагай-бі вам, діду кострубатий; нате вам тютюну та покажіть мені шлях до села”. Коли не сказати йому: “помагай-бі, діду кострубатий”, то він зіб'є з дороги, чи вдень чи вночі, і та людина мусить блудити по полі цілий день або

ніч. Після цього, вже як поблудить один раз, то другим разом як іде коло Кострубонька, надягає на того солом'яного діда свиту чи керею, чи чимерку, та низенько вклониться і скаже: “Помагай-бі, діду кострубатий!». Нате вам свитку та не збивайте мене більш з дороги” [4, с. 325].

Звенигородський Коструб зберіг (звичайно, у значно редукованій формі) деякі релікти прадавніх міфологічних уявлень і вірувань. Зокрема, звертання на кшталт «дід», «діду кострубатий» пов'язане з уявленнями про потойбіччя і культом померлих. Сюди можна віднести й ритуальне жертвоприношення тютюном, одягом, їжею з метою задобрення міфологічної істоти, яке практикували на Черкащині аж до часів колективізації – 1930-х років: «...усі, хто мав тютюн, то кидали йому, щоб курив та не заснув, та з дороги щоб не збив. А були такі люди, що й рибку йому кидали, чи бублика» [4, с. 326].

На Гуцульщині, як і на Поліссі, побутує уявлення про Блуд (Блудник) як неперсоніфіковану, без будь-якого конкретного вигляду «нечисту» силу, що несподівано «чіпляється», «водить», «хапає» або «нападає» на людину [11, с. 45, 46]. Припускаємо, що такий позбавлений чіткого образу персонаж нижчої міфології стадіально є більш архаїчним, давнішим з походження, аніж міфологічні персонажі з усталеним зоо- або антропоморфним виглядом. На це явище свого часу звернув увагу відомий філософ, дослідник грецької міфології О. Лосєв, аналізуючи початковий анімізм, який «пов'язаний з уявленнями про демонізм як певну силу, злу або (рідше) благодатну, визначальну для долі людини. <...> існує багато прикладів саме такого безіменного, безвиразного, раптово діючого, зовсім несподіваного й страшного демона. Олімпійські боги також бувають страшні, але вони мають людську подобу, імена, до них можна звертатися з проханнями, з ними можливе спілкування. Але те, що <...> називається демоном, часто зовсім протилежне цьому. Це саме раптово виникаюча і раптово зникаюча

страшна й фатумна сила, про яку людина не має ніякого уявлення, яку не може назвати по імені та з якою не може вступати ні в яке спілкування, тому що демон ще не має ніякої фігури й ніякого обличчя, узагалі ніякого окреслення» * [5, с. 328].

В уявленнях поліщуків Блуд не тільки не має чітко визначеної подоби, але й не має постійного місця перебування. Він виявляється виключно в тому, що людина раптово втрачає будь-який орієнтир у просторі. Як правило, Блуд «нападає», «водить», «чіпляється» в межах «свого», добре знаного простору, який тимчасово сприймається як «чужий», незнайомий і ворожий, що відображено в паремії: «Як на чоловіка блуд нападе, то серед села дороги не найде» [10, с. 60]. Блуд може напасти не тільки в чужому просторі лісу, поля, лук чи вигону, але й у своєму просторі – хаті, на печі: «Пішов блудом по печі й не повернувся» (ЧФГ); «Трапляється це, як правило, вночі: “А як у хаті блудиш? Я сама заблудила в хаті. У хаті. І тут даже заблудила раз. Устала себе. Шось таке. Я лапаю вскрозь усе. Од, у двер не попаду. Воджу руками, отак-о, прийшла сюди, пробралася. І думаю: “Куда ж я іду? <...> Но я ж у хаті!” Собі ж так: “Но я ж у хаті! Шо це таке?” <...> Куда не полапаю – стена. А я ж стою коло дверей і лапаю руками за края і не можу пройти всюди» (РВГ).

Отже, у традиційній культурі поліщуків Блудом окреслено: 1) аномальний психічний стан людини, коли вона не впізнає добре їй знану місцевість, не може визначити напрямок свого подальшого шляху; 2) безцільний і хаотичний рух людини в цьому стані; 3) невідома демонічна сила, під впливом якої людина втрачає просторові орієнтири.

Блуд і подібні за функціями персонажі нижчої міфології відомі всім слов'янським народам [7, с. 4, 5, 61, 63; 6, с. 35–38; 13, с. 257]. Власне, слово «блуд» походить від праслов'янського

* Переклад з російської мови О. Чебанюк. – Ред.

«блонд» – помилка і відоме всім слов'янським народам та литовцям. Наприклад, «блаждити» – блудити (старослов'ян.), «блаж» – тимчасове божевілля (рос.), «облонкач» – збити з дороги (литов.), *błąd, błądzić* – обман, блукати (пол.) [3, с. 212; 12, с. 75; 2, с. 95]. У слов'янських мовах блуд також означає «розпуста». Обидва значення об'єднує спільна етимологія: блуд як неправильна поведінка, що порушує встановлені правила. Відомо, яке важливе місце в традиційній культурі посідає дотримання встановлених правил, загальноприйнятих зразків поведінки на всіх рівнях. Отже, слово «блуд» охоплює будь-яке відхилення від правильного шляху, а також означає «збитися з дороги» в прямому й переносному значенні.

Аналіз поліських переказів, тематично пов'язаних з демонічним персонажем Блудом і блуканням як некерованим рухом людини і тимчасовим психічним відхиленням, упрозорює все багатоманіття стосунків людини традиційної культури з природними явищами. Більшість записаних нами переказів (75 %) – меморати, у яких розповідається про власний досвід блукання в добре відомій наратору місцевості. «А з этой своей сусідкой пошлі по траву. Ну мо' через хат дві одійшли од тоє усадьбі моє. І вона пошла вже до всадьбі, а я пошла до своей всадьбі. Я йду до всадьбіє своє, улией стої, стоїт той улией, шо пчолки літают, буольше ніє знаю, куда іті. Чого я не знаю? Такій вже лієс стоїть бієлий, бієрієзнік стоїть бієлий. Я заблуділаса. Ніє знаю. Кажу: “Ти мієніє ніє сажав брієрієзніку? Бо я, – кажу, – знаю і оно хата моя відно. Я і хату бачу, он і моя усадьба, а ти мієніє, – кажу, – брієрієзніку насажав? Я все одно, – кажу, – буду до хати йти. І мієніє, – кажу, – очей ніє закривай”. Так сама гомоню до нього. “Ото, – кажу, – Сусаніна всадьба, а ти мієніє городіш лієс, сажаєш да всіє”. Пошла я-такі, до хати пошла. Я до хати пошла, а до нього гомоню: “Ну шо ти мієніє таке наробів!” Зайшла я до хати, поробіла свою роботу коло хати, коровку загнала, всіє на свієті, пошла глієді-

еть (ей Богу правду вам кажу!), чи там той біерієзнік є, шо он мієніє насажав тако. Нієма ніякого біерієзніку. Богольнік, бо-рярішнік, а ніякого біерієзніку нієма. А то такий бієлий біерієзнік, такий бієлий, шо ніє дай Бог, такий бієлий. Є, є, е» (ГУО).

У переказах з інших регіонів України респонденти також зауважують на запамороченні, панічному страху, розпачі, що охоплюють людину під дією Блуду: «...перед самісінькими очима такий блуд удасться, що, наче, на тім місці вперше! І не знаєш, куди йдеш, чужина та й годі» [4, с. 325].

Вплив Блуду як демонічної сили пояснюють вільним або невольним порушенням людиною табу, правил поведінки в даному місці, що пов'язано з прадавніми уявленнями про *genius loci*, як-то: «блуд напав» неправильним рухом або рухом через небезпечне місце. Це може бути «його стежка», «його місце», «його слід», через які людина необачно переступила. Переступання, як і присідання, про що скажемо пізніше, – дія, що символізує подолання межі й перехід в інший стан суб'єкта дії. Особливо небезпечним є переступання / наступання на шкідливі предмети, які випадково трапилися на шляху: у лісі не можна переступати через повалене дерево, гілку, незнайомий або незвичний об'єкт: «Кажуть таке, як зблудіш, то переступіш таку ломачку, голінку, із дерева упаде. Така, шо не од ветру, а сама по собі упаде. Саме по собі. Її переступеш і заблудіш» (КАП).

Причиною негативного впливу Блуду може бути неправильна поведінка в лісі: голосна розмова, крик, свист або відповідь на окрик, свист, незнайомий звук, які сприймаються як вияв демонічної сили. Ліс для поліщуків – помічник у житті, постійний ресур-годувальник, але є «чужим простором», який вони порушують своєю присутністю, тому тут потрібно поводити себе відповідно – як гість. В усіх регіонах України до сьогодні зберігається стійке вірування, що Блуд буде «водити» людину, якщо дорогу їй перейде баран, заєць, піп або жінка.

Стратегії поведінки людини, на яку «напав» Блуд, діляться на вербальні й невербальні, акціональні, інколи вони поєднуються. Розрізняють стратегії превентивні (такі, що запобігають, наперед захищають людину від злої сили) й оказіональні (такі, які застосовують у випадку, що вже трапився з людиною). Основна тема наративів про Блуд – це опис проскрипцій, яких потрібно дотримуватися, щоб запобігти його небажаному впливу.

Так, при виході з власного дому радять перехреститися, присісти, прочитати молитву, промовити оберегову формулу: «Не я сама йду. Ісус Христос впереді, Божа Мати позаді, я – посередині. Що їм – то й мені» (ЧФГ); «Треба сісти і Богу помолитсе. “Отче наш” треба помолитсе. <...> Я знаю, шо у нас казали, шо треба стать і Богу помолится. Похреститса і тоді вже оглянутса. Ну я вже бачу, шо не буде мені время бульш уже йти по тие ягоди. Я похрестилась, “Отче наш” помолилась і вернулаь назад» (ТТІ).

Присідання перед дорогою сприймається як закінчення «домашньої» форми поведінки, вставання – як початок іншої стратегії поведінки, що буде вже пов'язана не зі «своїм», а із «чужим» простором.

Щоб закінчити «неправильний», «лихий» часовий потік, у якому людина опинилася під час блукання, рекомендується зупинитися, присісти: «Це то я чула, шо казали, як це таке, шо заблудиш, да не знаєш куди йти нічого, то сядь на мінут скульки на пеньочку там, чи на чом, да посиди. Да, кажуть, шо воно і одходить» (СТЯ). Від Блуду можна відкупитися за допомогою їжі, питва, обіцянки винагороди.

Радикальний засіб для припинення дії Блуду – це роздягнутися, лягти й заснути. Сон, у даному випадку, осмислюється як перекреслення повсякденності, вихід з буденного часу і простору, перехід в іншу реальність, тобто в сакральний простір і час потойбіччя. Прокидання від сну усвідомлюється як

початок нового, «чистого» часу. Повернення після сну в нову ситуацію створює можливість вистроїти правильну стратегію поведінки. «Но я ніє сплю, я толькі так. Я заматалася, заматала голову, обув поскидала, роздіелася, все поскидала, на кучу покідала і лягла. Кажу, як будіє послієдня корова йті, то ти меніє жженієш. Так вуон і зробів. Я тако заслієплієна лієжу, заматалася, голову, всіє. Вуон стоїт коло меніє. Каже: “Мама, вже пошла (ну як вуон назвав на ту корову). Вже, мамо, пошла, вже нієма ні одної коло нас”. Я встала, обуласа, все таке-о – вже мені все таке, як треба. Таке, як треба, вже мені все» (ГУО).

Вплив Блуду на психіку людини можна перервати за допомогою певних дій: перевдягання або заглядання поміж ноги. Радять перевернути шапку навпаки, перевернути навиворіт одяг, «перевернути хустку на други руожки» (ЛЛО). «Пошла по грібі й заблуділа. Хожу, хожу й не найду свого села. Показуєтса другє, сосєднє село, шо я вже туда зайшла. Я здумала, шо нада з себя скінуть одєжину і перевернуть на другу сторону. Уділа, патом мене (постояла, постояла) розвіднєло так в очах, і всьо» (КАП).

Щоб нейтралізувати вплив Блуду, радять перевдягнути взуття з лівої ноги на праву, перемінити місцями устілки в чоботах, подивитися в чобіт. «Ну знаєш же, я ж так хожу кожен день і буває таке, що заблудишся. Тоді сідаєш, рззуваєшся там же на землі, тому всі в чоботах, знімаєш чобіт – подивишся в нього, в самий чобіт подививсь, а потім встаєш і дивишся, в яку сторону треба йти, і щось до пам’яті доходить» (ЛЛО). У даній ситуації одяг сприймаєтсья як певний двійник людини, як «свій» простір тіла, що потребує певних змін, котрі призведуть до позитивних зрушень у психічному стані запаморочення. У цьому випадку магія дії, навпаки, направлена на охорону, захист, зупинку шкідливої дії, що реалізуєтсья через опозицію верх / низ, передній / задній та моделює повернення до бажаного правильного стану. «Ну то так казали, шо то тре-

ба перемініт, якось одієжду перемініват. І ляжут, і полієжат, а тогди вставать да йті. Як заблудив» (ОЕА).

Дієвим засобом від Блуду вважається вербальна магія – християнська або народна молитва, формули замовляння, прокляття: «Я чула від старих наших батьків. Даже батько пас корови чи шо, то кажуть: “Водила нечиста сила! От, кажуть, кручуся на одному місці. Вернувся – і знову я тут”. Мати другий раз казала: “Перехришуся, стану три рази, помолюся “Отче наш” і потом виходжу на дорогу... От як міні, то кажуть, ти вернися на те саме місце, де ти мол’ ето, а потім, кажуть, ти знов мол’ вернешся. Ну мати всегда казала: “Перехристися”. Це я знаю – возьми перехрестися, воно тобі покаже дорогу!» (ТНГ).

Більш архаїчним способом боротьби з нападом Блуду є промовляння нісенітниць (наприклад, «прийди взавтра»), непристойностей або лайливих формул. У традиційній культурі пейоративи вживають як особливу форму ритуальної поведінки, що є оберегом і виконує захисну функцію. Вірили, що лайка – більш дієва, аніж молитва, а також більш надійний засіб нейтралізації негативного впливу нечистої сили. Тут діє відоме правило, коли форсмажорна «неправильна» ситуація виправляється неправильною поведінкою, тобто «неправильне» проти «неправильного» дає правильний, позитивний результат. Ця стратегія поведінки ізоморфна співанню колядок улітку під час посухи або під час епідемій, перевдяганню одягу навиворіт, навпаки, про що вже було згадано.

Ще одна стратегія поведінки при зустрічі з Блудом позірною ніби й позбавлена вербальних, акціональних або ритуальних конотацій, проте імпліцитно зберігає з ними зв’язок і пов’язана з таким світоглядним концептом, як сакральність святкового часу. Одне тільки згадування про нього захищає людину від багатьох життєвих неприємностей. Ідеться про проскрипцію пригадати на який день тижня випадало в цьо-

му році Різдво, Благовіщення або Великдень (магія сакрального початку), з ким стояв поряд на Великодній службі, їв крашанку на Великдень тощо. «Як кого нападе блуд, нехай згадає в який день було Різдво, візьме землі спід ніг и посипле собі на голову» [9, с. 50].

Отже, синкретичність, зовнішня невизначеність такого демонічного персонажа як Блуд свідчить про його зв'язок з архаїчними уявленнями і прадавніми світоглядними концептами. Записи оповідей про Блуд, здійснені під час поліських експедицій, дозволяють провести реконструкцію міфологічних уявлень, що лежать в основі цього образу. Персональний досвід оповідача (несподіване блукання в полі, лісі, хаті або на печі) сприймається самим наратором і пояснюється аудиторії в межах народних традиційних уявлень і за допомогою стійких фольклорних стереотипів та вербальних формул.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Гнатюк В.* Нариси української міфології / В. Гнатюк. – Л. : Інститут народознавства НАНУ, 2000. – 263 с.
2. *Даль В.* Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. – М., 1989. – Т. 1. – 700 с.
3. Етимологічний словник української мови : у 7 т. – К. : Наукова думка, 1985. – Т. 1. – 631 с.
4. *Кримський А. Ю.* Звенигородщина. Шевченкова батьківщина з погляду етнографічного та діалектологічного / А. Кримський. – Черкаси : Вертикаль, 2009. – 438 с.
5. *Лосев А. Ф.* Греческая мифология // Мифы народов мира. Энциклопедия : в 2 т. – М., 1991. – Т. 1. – С. 321–335.
6. *Померанцева Э. В.* Мифологические персонажи в русском фольклоре / Э. В. Померанцева. – М. : Наука, 1975. – 200 с.
7. *Сахаров И. П.* Сказания русского народа / И. П. Сахаров. – С.Пб., 1849. – Т. 2. – 234 с.
8. *Славянские древности: этнолингвистический словарь* : в 5 т. / под ред. Н. И. Толстого. – М. : Международные отношения, 1995. – Т. 1 : А-Г. – 584 с.

9. Українські народні приказки, прислів'я і таке інше. Уклав М. Номис / упоряд., приміт. та вступна ст. М. М. Пазяка. – К. : Либідь, 1993. – 768 с.

10. Франко І. Галицько-руські народні приповідки. Зібрав, упорядкував і пояснив І. Франко / І. Франко. – Л., 1901. – Т. 1. – 478 с.

11. Хабзей Н. Гуцульська міфологія: етнолінгвістичний словник / Н. Хабзей. – Л., 2002. – 216 с.

12. Hessen D., Stypuła R. Wielki słownik polsko-rosyjski / D. Hessen, R. Stypuła. – Warszawa ; Moskwa : Wiedza powszechna, 1980. – Т. 1. – 664 s.

13. Kulda B. M. Moravské národní pohádky, pověsti, obyčaje a pověry / B. M. Kulda. – Praha, 1874. – D. 1. – 302 s.

СПИСОК ІНФОРМАНТІВ

ГУО – Гриб Улита Олександрівна, 1929 р. н. Записала Чебанюк О. Ю. 17.08.2003 р. в с. Малинівка Попільнянського р-ну Житомирської обл. (переселенка із с. Делета Народицького р-ну Житомирської обл.).

КАП – Куліш Антоніна Петрівна, 1951 р. н. Записала Чебанюк О. Ю. 7.10.2004 р. в с. Сусли Новоград-Волинського р-ну Житомирської обл. (переселенка із с. Делета Овруцького р-ну Житомирської обл.).

ЛЛЮ – Лукашенко Любов Опанасівна, 1936 р. н. Записала Чебанюк О. Ю. 9.10.2004 р. в с. Озадівка Бердичівського р-ну Житомирської обл. (переселенка із с. Старе Шарне Народицького р-ну Житомирської обл.).

ОЄА – Олехнович Єва Антонівна, 1927 р. н. Записала Чебанюк О. Ю. 17.08.2003 р. в с. Малинівка Попільнянського р-ну Житомирської обл. (переселенка із с. Делета Народицького р-ну Житомирської обл.).

РВГ – Редчиць Віра Гордіївна, 1940 р. н. Записала Чебанюк О. Ю. 4.10.2004 р. в с. Заремля Баранівського р-ну Житомирської обл. (переселенка із с. Колесники Овруцького р-ну Житомирської обл.).

СТЯ – Степанчук Теодозія Яківна, 1917 р. н. Записала Чебанюк О. Ю. 19.08.2003 р. в с. Краснобірка Радомишльського р-ну Житомирської обл. (переселенка із с. Малі Кліщі Народицького р-ну Житомирської обл.).

ТНГ – Тинячкіна Ніна Григорівна, 1942 р. н. Записала Чебанюк О. Ю. 11.10.2004 р. в с. Бровки Андрушівського р-ну Житомирської обл. (переселенка із с. Грязеве Овруцького р-ну Житомирської обл.).

ТТІ – Ткачук Таліна Іванівна, 1931 р. н. Записала Чебанюк О. Ю. 11.10.2004 р. в с. Бровки Андрушівського р-ну Житомирської обл. (переселенка із с. Боголюбівка Овруцького р-ну Житомирської обл.).

ЧФГ – Чуприна Федора Григорівна, 1905 р. н. Записала Чебанюк О. Ю. 10.08.1984 р. в с. Макошино Менського р-ну Чернігівської обл.

SUMMARY

This paper deals with the Ukrainian beliefs and stories about Blud in aria of Polissia. In people's perceptions Blud recognized as both an abnormal mental state and a negative demonic power that is hostile to the man. Legends about Blud are related to the loss of orientation in the locality and the use of traditional behavior strategies and established folk formulas for emerging from this force majeure situation. Typically, «Blud attacks» within «own» well-known space temporarily perceived as «foreign», strange and hostile.

Compared to other demonic characters (Mermaid, Devil, Bolotyanyk, Domovyk) Blud is devoided of clear external anthropomorphic or zoomorphic features in the narrative traditions of Ukrainians. Syncretism of this demonic character indicates its relationship with archaic notions. Its effect is explained by the free or non-free breach of taboos and rules of conduct in current place. This is related to ancient notions of genius loci. Blud is believed to knock the man out of the way if it violated the «alien» demonic space: stepped over the path or should of Domovyk, properly behaved on the road or in the woods (loud talking, calling, shouting, whistling, running). Blud attacks if the road is crossed by sheep, rabbit, pope, female.

A number of strategies are used for getting rid of the influence of Blud and finding the way. It is necessary to pray, to take the garlic or metal products before the journey. You can buy Blud off with eating, drinking, promise of reward. The following steps can also help: dressing the clothing inside out or backwards, turning the hat back. It is also recommended to remember which day of the week was Christmas, who was standing near you on Easter service. Loud talking the nonsense such as «Come yesterday» also helps. The basis of this behavior is old beliefs that wrong actions can be corrected only by other wrong actions.

The analysis of the stories about Blud allows reconstruct the mythological concepts that underlie this image. The personal experience of the narrator (an unexpected walking in the fields, in the woods, in the house or on the masonry heater) is perceived and explained to audiences within people's traditional ideas and using sustainable folk stereotypes and verbal formulas.

Keywords: Blud, demonic power, orientation in the locality.